

תוכן עניינים

מבוא.....	3
פרק א'- רקע היסטורי.....	4-9
פרק ב'- בניינה של יפו בשלהי המאה ה- 19 ותחילת המאה ה-20.....	10-17
פרק ג'- יפו ובניינה תחת השלטון הבריטי.....	18-21
סיכום ומסקנות.....	22-23
ביבליוגרפיה.....	24
נספחים.....	25

מבוא

יפו מהווה מוקד עניין היסטורי מזה מאות שנים. מתוך שכך העיר התמודדה עם תהפוכות, כיבושים בנייה והרס חליפות. בעבודה זו, אנסה לעמוד על ההשפעות השלטוניות על בנייה של יפו ותכנונה במהלך המאה ה-19 ועד לתום תקופת המנדט הבריטי.

לשם כך, אציג תחילה את הרקע ההיסטורי של תקופה זו. בהמשך, אציג בפרק ב' את התהליכים ההיסטוריים אשר השפיעו על בנייה של יפו- ומתוך שכך ייבחנו מגמות ונקיטת מדיניות של השלטון העות'מאני ככל שהמאה ה-19 חלפה. אל תוך פרק זה ישולבו נושאים רחבים יותר כדוגמת מקומה של האוכל' המקומית, התגברות ההגירה היהודית לארץ, מקומן של האימפריות האירופאיות וקהילות זרות ביפו באופן כללי- וכן את התווך שבין יזמות מקומיות לבניית יפו לבין פעולות שלטוניות מתוכננות או כאלו שאינן מתוכננות.

בפרק ג' יוצגו התהליכים אשר השפיעו על יפו החל מתחילת התקופה הבריטית בחתך השלטון הצבאי – והשלטון האזרחי. מתוך שכך ייבחנו השינויים והמגמות אשר אפיינו כל תקופה- וגם בפרק זה יידונו נושאים דמוגרפיים והיסטוריים רחבים אשר יסייעו בידי לנתח את מקומו של השלטון בבניית העיר ותכנונה- אל מול מקומה של האוכל'.

לבסוף, אנסה לחדד הבדלים בין תצורות השלטונות, חסמים, תרומות – ואסמוך את הטענות על צילומי אוויר, מפות מקוריות ומקורות ראשוניים נוספים בצורת תיאור ספרות נוסעים של המאה ה-19. במהלך הסיכום- אציג מגבלות אשר התמודדתי מולן- וכן מחשבות לשאלות המשך.

פרק א' - רקע היסטורי וגאוגרפי

בפרק זה אדון במרחב ההיסטורי- גאוגרפי בארץ ישראל בין המאות ה-18 וה-19, והאופן בו הושפעה יפו מן התהליכים ההיסטוריים במאות אלו. ההשפעה אשר אבקש להעמיק בה, תיגזר ממגמות שלטוניות ופוליטיות על בנייה של יפו ותכנונה- כפועל יוצר של התהליכים ההיסטוריים. לשם כך, הפרק יחולק כרונולוגית ויכלול תת פרק המתייחס לתקופה אשר הסתיימה בסוף המאה ה-18, וכן תת פרק ה-19. בכל פרק אבקש לעמוד על תהליכי התכנון והבנייה- תוך סקירת המשמעויות הדמוגרפיות והכלכליות.

יפו –עד סוף המאה ה-18

מיקומה הגיאוגרפי- אסטרטגי של יפו לאורך ההיסטוריה הוביל לכך כי כובשים רבים חשקו בה, צבאו עליה, בנו אותה והחריבו אותה חליפות. היותה אחת הערים הקדומות בעולם מייצר מציאות של בנייה והרס מתחדשים. במהלך המאה ה-14, הוחרבה העיר ע"י הממלוכים כחלק מהכיבוש של ערי החוף. חורבן זה היווה ביטוי לחששם של אלו האחרונים מפני פלישה של הצלבנים¹.

יפו אשר נכבשה בתחילת המאה ה-16 עם הכיבוש העות'מאני מידי הממלוכים, נותרה בשיממונה עד תחילת המאה ה-19, וזאת, בין השאר בגלל האיסור להקים בה יישוב קבע. מלחמות נפוליאון הוסיפו על כך, שכן, מאבקים אלו עוד העמיקו את השממון והעזובה לאורך מישור החוף הדרומי בהשוואה לצפוני (עכו וסביבתה) אשר נהנו לתקופה קצרה מצמיחה כלכלית. לדלות ודלילות זו היו שלושה גורמים עיקריים. היותה של יפו פרובינציה קטנה בשוליה של האימפריה העות'מאנית אשר נמצאת בירידה הייתה הגורם הראשון. גורם שני הנו המעמד הגאו פוליטי של יפו, אשר באותה עת היה חלש בהשוואה למעמדה בעבר. גורם שלישי הנו העובדה כי הנמל, מתוקף מגבלותיו הפיזיות היה נמל קטן ומסוכן.

¹ בעבודה זו אשתמש בשיטת הקיצורים. ינון, סביב כיכר השעון, עמ' 11-13.